

ВДЪХНОВЕН ФИЛОСОФ И ЛИТЕРАТУРОВЕД

Когато преди около шест десетилетия в ученическия периодичен печат се появяват няколко литературни откъси под псевдонима Павлуша, никой не е и подозирал, че това са първите стъпки на една изключително надарена творческа индивидуалност, която по-късно ще се изяви с една учудваща широта на интереси към различните области на човешкото знание, с безмерна всеотдайност на великите обществени и културни идеали. И ето днес някогашният Павлуша прекрачва прага на последната четвърт на столетието с побелели, но младежки буйни коси, с набраздено, но ведро и одухотворено лице, с грейнали от пламък очи, прегърбен от товара на онова огромно научно и културно наследство, което ни завещава, наследство, трупащо в продължение на десетилетия, изпълвало със смисъл и съдържание цялото му битие.

Какво хармонично съчетание между общественика и мислителя, между човека и учения! Какъв интензивен духовен живот, живот-епопея, изпълнен с големи изпитания и непрестанни дирения, с проникновени размисли и творчески дръзновения! Днес богатото и разностранно дело на Тодор Павлов се откроява ярко на фона на световната марксистическа мисъл, все по-трайно задържа и ще задържа вниманието на съвременни и бъдни поколения, на всички обгорени от пламъка да се сродят със законите на общественото и културното развитие, да вникнат в исконната същност на социалните и природните явления.

Нуждите на времето, на разрастващото се комунистическо движение у нас са изисквали идеологическата борба да се води на широк фронт, да се воюва на много страни, за да се утвърждава марксистко-ленинското учение и в обществения живот, и в различните клонове на науката, на изкуството. И ние виждаме Т. Павлов с пристъщата си всеотдайност да подхваща широк комплекс от проблеми. Надарен философ-марксист, той се занимава и с проблемите на гражданската история и социологията, проникновен теоретик на изкуството, той живее най-непосредно със сложните проблеми на литературната история и критика, неумолим и твърд като скала, когато защитава своето комунистическо верую, той дълбоко се вълнува, когато заговори за художествени произведения, когато анализира поетическия свят на творци от миналото или от наше време. Би трябвало човек да се пренесе в атмосферата на 20-те и 30-те години, когато Т. Павлов се изявява с пълна сила като войнствуващ марксист и учен-комунист, когато пише своите философски трактати, обосновава принципите на теорията на отражението, или когато разкрива основните начала на марксистко-ленинската теория на изкуството, обяснява характера и значението на литературните явления от националната и световната литература, критикува всевъзможните идеалистически теории, за да бъде видена и оценена по достойнство тази бележита творческа дейност.

Извънредно разностранни са формите, твърде поучителен е пътят на утвърждаване на литературно-естетическите, историко-методологическите и критически възгледи на днешния всепризнат теоретик на изкуството. Колко много например ни говорят за идейния и емоционален свят на учения писмата му от затвора (1923—1929). И философски размисли, и психологически анализи, и идейно-естетически оценки, и теоретически обобщения или политически внушения — всичко тук е намерило своеобразна форма на израз, подчинено е на една неумолима логическа мисъл, сгряно е от патоса на една темпераментна, емоционална душа — устремена цяло към комунистическия идеал. Зареждат се години на упорити занимания и размисли за същността и специфичния характер на изкуството, на художественото познание, за закономерностите на литературния процес, за предмета и задачите на естетиката и т. н. и т. н. Няколко десетилетната упорита философско-естетическа и литературно-критическа дейност е подхранвана от един неизменен патос — как конкретно да се приложи марксистко-ленинската теория на отражението при определяне на общото и специфичното в явленията на изкуството, при осветляване на законите на художественото творчество. Чрез многобройните си трудове в тази насока Т. Павлов издигна марксистическа естетическа мисъл на нов, по-висок етап, утвърждава традиции, които се оказват особено благодетелни за по-нататъшното решаване на най-актуалните проблеми из областта на теорията на изкуството, на метода на социалистическия реализъм. Каква упорита и последователна борба води Т. Павлов срещу nihilистичното или безкритичното отношение към художественото наследство, с каква принципиалност обосновава необходимостта от конкретно-исторически подход към творческите индивидуалности, към своеобразието на литературните явления, за да се определи тяхното истинско място и значение в общия литературно-исторически и социално-културен процес! Широтата и угълбеността, с които той разглежда както общите методологически проблеми, така и конкретните литературни явления говорят не само за цялостно усвояване на марксистическите естетически принципи, но и за творческо разработване на тези принципи, за проникновено разбиране ролята и значението на обективните и субективните фактори и страни на изкуството. И винаги бележитият учен-марксист следва неотстъпно законите на диалектиката, съгласува непрестанно научните си занимания с изискванията и задачите на историческия момент, с нуждите на трудещите се в борбата им за утвърждаване на великия комунистически идеал.

Съвременната ни наука е в дълг пред бележития наш юбиляр академик Тодор Павлов, получил най-високото отличие за един комунист — ордена Ленин, два пъти герой на социалистическия труд, член на много чуждестранни академии, университети и научни дружества. Товариът на годините, дълголетните изпитания и напрежения се оказват безсилни да сломят енергията на всеуважавания наш „бачо Тодор“, който и сега продължава с младежки жар и комунистическа непримиримост да работи за делото на социализма и комунизма, за тържеството на истината и мира в света.

От сърце му желаем все такава жизнена бодрост и творческа енергия, за да продължава още много и много години да обогатява марксистическата научна съкровищница, като безстрашен воин да стои на стража в защита на великата комунистическа правда.

ЛИТЕРАТУРНА МИСЪЛ